

a eminent

treballats poemes, gresol d'una pura i ardent passió. Robert Browning mateix, baixant del seu pedestal, declarà, quan es decidí a anar cap a l'edició normal, que "no gosava guardar-se per a ell els millors sonets escrits mai en qualsevol llengua des de Shakespeare" (pàg. 97).

Sembla, en canvi, que la seva devotíssima enamorada lliurà amb recança *portuguesa*, com a recurs extrem d'una escriptora que gairebé precoç i culta (traduí *Prometeo encadenat*, d'Esquil) figurava en bon lloc a les lletres angleses des de la joventut. Quan publicà *Poems* l'any 1844, Robert Browning ja li era a la vora. Els *Sonets* arrenquen d'aquell temps, però no fou sinó a Pisa, guarida i reviscuda, en un bell *exili* fecund, quan féu l'ofrena dels seus rigorosos i esplèndids sonets als peus de l'altar del sacrifici. Res no se n'ha apagat ni evaporat. Jo subscric, després de llegir-los (una mica tard), el que diu Dolors Udina: "No és exagerat dir que són un dels grans himnes a l'amor escrits per una dona".

Som a l'any del segon centenari del naixement d'Elizabeth Barrett, fet que no he sabut trobar esmentat en aquesta oportuna edició. Morí a cinquanta-cinc anys, però no fou fins que en complia trenta-nou que se li aparegué l'amor; mentre que el que esperava era la mort. Només cal llegir el primer sonet —que no és pas dels més característics— per a una escenificació fantasmal de la situació: a la primera estrofa tot és llum, els anys idíl·lics al camp servits per Teòcrit en llengua original (pel que sabem) per a una forta percepció de poeta cap a un passat imaginari, el qual a la segona quarteta contrasta amb la

fosca del present, la seva pròpia vida, velada per les llàgrimes, pels anys de consol, amargor i melangia, els quals s'entenen (primer tercet) damunt seu, fent ombra. De cop, entre llàgrimes, veu que se li acosta una forma fantasmal ("*mystic shape*" diu i "presència mística" tradueix Udina) que l'arrossega enrere pels cabells; llavors, al segon tercet ve la conclusió, com escau, ja que una veu dominant li fa dir, mentre ella es debat, si sap amb qui se les heu; ella respon que amb la mort, però ara un timbre afinat de veu li fa: no la mort, l'amor... Així arrenca el que serà l'itinerari de la seva vida, des del mateix moment de l'aparició de Robert Browning.

Un cant, doncs, a l'amor que salva. "L'amor pur és bell / i digne d'acceptació" declara a l'admirable *Sonet X*, "I quan dic exaltada / que t'estimo... fixa-t'hi bé... em veig / em veig en els teus ulls transfigurada, esplèndida"... Però més enllà, encetat el primer tercet, vol arribar fins al fons del seu ajupiment i li cal dir: "[...] No hi ha mai res baix / quan estima el menor; Déu rep l'amor / de la més vil criatura si el dona". Com el dona ella, com el seu, del qual diu, però, sonets enllà (XXXV, pàg. 75): "He patit tant que sóc de mal amar".

Dos comentaris més. En la relació de la veu femenina, en els *Sonets*, hi he trobat una "distribució de papers" que en alguns trets m'ha fet pensar en la interacció Murià-Bartra. (Però no en la de Clementina-Riba). La traducció en decasíl·labs potser no té prou lloc per recollir el fruit de l'original, dens i rimat. Cal agrair a Dolors Udina la cura en la fidelitat a una poesia difícil, tan personal i apassionada.

s, són una bona
ria intel·ligència
litzar i a assumir
ndonada de cicles
ció que havia
Petarca, Ronsard,
t Browning assoleix
bo i seguint
om ara Louise Labé
orpora plenament i
n l'experiència
dició del sonetisme

I ara, de la mà de la més que veterana traductora Dolors Udina, ens arriba finalment la primera versió integral de *Sonets del portuguès* en català. La versió d'Udina és un bon exemple de lucidesa, eficàcia i rigor, tot al servei d'una idea molt clara del que havia de ser Barrett Browning en català. La traductora ha evitat els extrems perillosos de l'arqueologia i la cursileria per oferir-nos una versió acurada, llegidora i actual de la poeta, que subratlla la modernitat de la seva visió i del seu discurs. I que consti que és la primera vegada que es fa això a Espanya!

La senyora Browning al balancí

Xulio Ricardo Trigo

La recordo a la galeria de la casa dels dracs. Asseguda al balancí, que des de temps immemorial albergava la seva malenconia d'una joventut *porteña*, l'àvia Maruxa llegia sense descans. Fruïa amb la lectura de poemes, i el seu pare, amb negocis de fusta a Entre Ríos, es va encarregar fins a les darreries dels 50 d'alimentar la seva passió. Poc l'importava que l'àvia s'hagués casat, que pogués disposar dels seus recursos. Mai no tornava d'un viatge a l'Argentina sense aquell regal que el vell fuster anomenava "*belezas de papel*". Aquestes "*belezas*" van ser durant molts anys culpables d'un dels llaços més fermes que vaig establir amb la meua àvia, la poesia. Cada nit, després de sopar, en aquella casa de llums tènues i sense televisió, l'àvia construïa la memòria d'un temps que sense els versos hauria esdevingut inexistent. Poemes de Whitman, de Tennyson, de Wordsworth i, entre molts altres, aquell petit volum en octau d'Elizabeth Barrett Browning, una versió en castellà dels *Sonets del portuguès* que jo heretaria més tard. Així vaig descobrir algun del motiu de la fascinació que els poemes de la senyora Browning exercien sobre un noi que maldava per obrir-se al món. Addicte a la història física dels llibres durant els meus primers anys de dedicació a la poesia, vaig seguir l'estela de molts d'aquells volums. L'edició de la Barrett Browning, que havia fet un curiós viatge des de la península a l'Argentina per tornar de nou a les Ries Altas gallegues, era del 1954, el número 110 d'*Adonais*, una col·lecció poètica que

havia engegat Edicions Rialp el 1943, gràcies a Juan Guerrero Ruiz, gran amic de Juan Ramón Jiménez, amb un rigor poc habitual en aquells temps. L'esforç de Juan Guerrero per contrarestar la creixent oficialitat de la poesia durant la postguerra va suposar una recerca incessant de poetes i traductors d'excepció. La responsable en aquest cas havia estat Julieta Gómez Paz, una de les poetes argentines més destacades de la generació dels 30, exegeta d'Alfonsina Storni i traductora de Poe i de Barret Browning, entre molts altres. Així, l'atracció que durant tants anys m'havien produït els poemes de l'escriptora anglesa no era només producte de la "amarga visió proustiana" que va apuntar Marià Manent: també hi havia la mà de la traductora excepcional. Aquesta és la sensació que ens transmet Dolors Udina en una nova versió que ha publicat la sempre sorprenent *Jardins de Samarcanda*. Udina s'hi ha enfrontat amb una valentia inusual i, després d'un llarg temps de dedicació, ha pogut enllestir els 44 poemes que configuren el llibre. La seva versió queda molt lluny dels llenguatges cursis i encarcarats amb què traductors recents havien resolt la feina. Durant molt de temps s'han lloat aquests sonets, escrits per la poeta anglesa com a bàlsam en una època difícil del seu marit, el també poeta Robert Browning, que de seguida va veure'n la qualitat i es va negar a acceptar el regal sense compartir-lo amb els lectors. Ara tenim l'oportunitat de gaudir-ne en una excel·lent versió en llengua catalana.

Parlem-ne

Joan Solà

Terminologia i globalització

Tres especialistes del Termcat han publicat una sèrie d'articles importants sobre un tema que s'ha situat al centre de la nostra vida cultural i lingüística: la manera d'incorporar al català una multitud de termes procedents de cultures molt diverses que avui conviuen amb nosaltres. Els autors al·ludits són Rosa Colomer, Xavier Fargas i Dolors Montes (directora i tècnica de la dita institució), i els articles els trobaran a les revistes *Llengua i Ús* (núm. 32 i 33, del 2005) i *Estudis Romànics* (núm. 28, del 2006). Jo em limitaré a fer-los-en un resum perquè seria una llàstima que un tema tan actual, important, difícil i ben exposat els passés desaperebut. A mi de vegades m'interessa més el rerefons, les circumstàncies, la metodologia, la comprensió dels fenòmens que no pas la solució concreta d'un dubte pràctic. M'interessa més saber com i per què s'ha arribat a establir *tai-txi* (o *tai-txi-truan*) que no pas saber que aquest terme és així o aixà. És allò de l'estímul intel·lectual; o allò d'ajudar els pobles a guanyar-se la vida més que no pas donar-los menjar.

El cas és que avui veiem més clarament que mai que l'estandardització i codificació de la llengua és un procés viu, dialèctic, contínuament renovat. Fins fa poc intentàvem distingir entre *manlleu* (element lingüístic, especialment lèxic, que passa d'una llengua a una altra; ¿potser *xip*?) i *xenisme* (element que designa una realitat d'una altra cultura i que és difícil o impossible de traduir: ¿potser *iglu*, *xador*, *falàfel*, *tai-txi*?); però avui la distinció es revela definitivament confusa, i de qualsevol manera mancada d'utilitat, perquè les "altres cultures" són també nostres, les tenim pertot entre nosaltres, a la roba (*sari*), a la cuina (*tagin*, *sushi*), als auditoris (*sarangui*), als esports (*múxing*), als tallers de fusteria (*nyatoh*), i per tant els hem de donar forma. Però aquesta invasió de termes "nous" presenta característiques singulars que obliguen a tothom a estar al dia i al cas, a coordinar-se amb altres col·legues de disciplines diferents: cal donar-los "solució" ràpida, fins immediata, perquè ens vénen inesperadament amb una notícia de l'Orient, de l'Àfrica: un tsunami, un mosquit, una planta desconeguts aquí; interessin a qualsevol persona (un escriptor, un turista, un aficionat a qualsevol cosa), perquè tots viatgem, llegim, col·leccionem, fotografiem; es difonen ràpidament pels mitjans de comunicació, de manera que ja no són només del terreny dels científics, com fa cinquanta anys; circulen, concretament, per Internet i en qualsevol llengua o adaptació, de manera que fins i tot els tècnics han de recórrer a aquest tot-poderós (i no sempre fiable o innocent) mitjà; i, diguem finalment per ara, es poden originar en llengües d'alfabets no llatins (àrab, hindi, rus, hebreu...) i de sistemes fonològics allunyats del(s) "nostre(s)" (!). I... i nosaltres hem de vigilar sempre a no anar subordinats a les llengües més fortes. Continuarem.